

แนวทางการควบคุมวัณโรค
ตามแผนปฏิบัติการระดับชาติด้านการต่อต้านวัณโรค พ.ศ. 2560 – 2564

สถานการณ์โรค

องค์การอนามัยโลกได้จัดกลุ่มประเทศที่มีภาระวัณโรคสูง (High Burden Country Lists) เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีจำนวนและอัตราป่วยวัณโรคสูง (TB)
2. กลุ่มที่มีจำนวนและอัตราป่วยวัณโรคที่ติดเชื้อ เอช ไอ วี สูง (TB/HIV) และ
3. กลุ่มที่มีจำนวนและอัตราป่วยด้วยยาหลายขนานสูง (MDR-TB)

ซึ่งประเทศไทยเป็น 1 ใน 14 ประเทศ ที่มีปัญหาวัณโรคสูงทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าว (WHO. Global Tuberculosis Report 2017, page 16-17.) โดยปี พ.ศ. 2559 องค์การอนามัยโลกได้กำหนดยุทธศาสตร์ยุติวัณโรค (The End TB Strategy) มีเป้าหมายลดอุบัติการณ์วัณโรค (Incidence) ให้ต่ำกว่า 10 ต่อแสนประชากร ภายในปี พ.ศ. 2578 (2035) (WHO. Implementing The End TB Strategy : The Essentials, 2015 page 18-19.)

ประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การอนามัยโลก จำเป็นต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานวัณโรค เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงาน ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบและให้เปลี่ยนชื่อเป็น “แผนปฏิบัติการระดับชาติด้านการต่อต้านวัณโรค พ.ศ. 2560-2564” เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2560 โดยมีมาตรการหลักในการบรรลุเป้าหมายการลดอุบัติการณ์ของประเทศ จำเป็นต้อง (1) เร่งรัดการค้นหาและวินิจฉัยในประชากรกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยงวัณโรค และรายงานให้มีความครอบคลุมการรักษา (Treatment Coverage) ร้อยละ 90 ของจำนวนผู้ป่วยที่คาดประมาณจากอุบัติการณ์ (2) ดูแลรักษาผู้ป่วยวัณโรคที่ตรวจพบทุกราย โดยมีผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางของการดูแล (Patient centered care) ให้มีอัตราความสำเร็จการรักษาไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90

จากรายงานขององค์การอนามัยโลก ได้คาดการณ์ทางระบาดวิทยาว่าประเทศไทยมีผู้ป่วยวัณโรครายใหม่ประมาณ 108,000 ราย หรือคิดเป็น 156 ต่อประชากรแสนคน (WHO, Global TB report 2018) จากผลการดำเนินงาน พบว่า ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 มีผู้ป่วยวัณโรคขึ้นทะเบียนรักษา จำนวน 62,135 ราย ปีงบประมาณ 2559 จำนวน 70,117 ราย และปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 จำนวน 80,160 ราย โดยมีผลสำเร็จการรักษาในปี 2558 คิดเป็นร้อยละ 79 และปี 2559 คิดเป็นร้อยละ 83 แม้จะมีแนวโน้มผลการดำเนินงานดีขึ้นตามลำดับแต่ยังต่ำกว่าเป้าหมายที่จะนำไปสู่การยุติปัญหาวัณโรค จึงจำเป็นต้องเร่งรัดการดำเนินงานและติดตามประเมินความก้าวหน้าของแผนงานอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงมาตรการ รวมทั้งดำเนินมาตรการเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายการลดโรคและภัยสุขภาพ

1. ระดับประเทศ

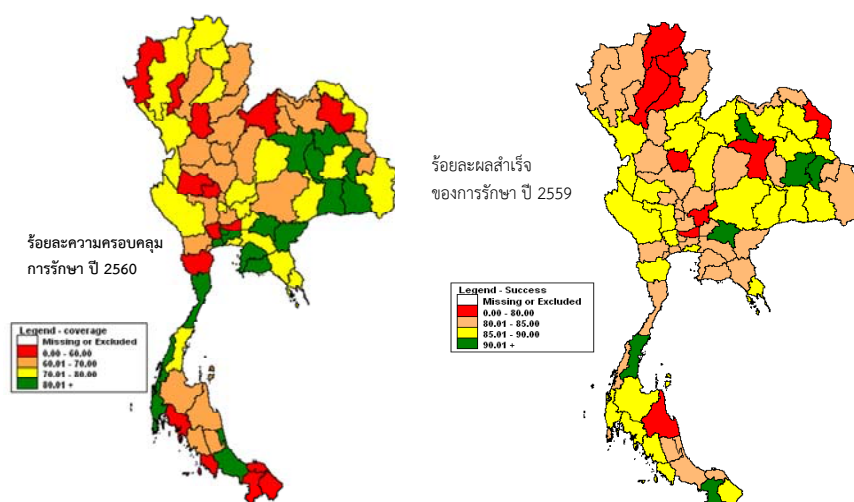
ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมายรายปีงบประมาณ			
	2562	2563	2564	2565
1. ร้อยละความครอบคลุมการรักษาวัณโรคของผู้ป่วยรายใหม่และกลับเป็นซ้ำ ที่ถูกรายงานและได้รับการรักษา (Treatment Coverage)	82.5	85	87.5	90
2. อัตราผลสำเร็จของการรักษาผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำ ทุกประเภทที่ได้รับการรักษาด้วยสูตรยา แนวที่หนึ่ง (Treatment Success rate)	85	87	90	90

2.ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายระดับเขต จังหวัด และอำเภอ สำหรับปีงบประมาณ 2562 (แสดงในภาคผนวก)

แนวทางในการกำหนดค่าเป้าหมายตามตัวชี้วัดระดับเขต จังหวัด และอำเภอ มีข้อจำกัดและเงื่อนไขพร้อมข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) ค่าคาดประมาณผู้ป่วยวันโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำ อ้างอิงจากรายงานองค์การอนามัยโลก ปี 2018 (ฉบับร่าง) ที่ค่าอุบัติการณ์วันโรคของประเทศไทย 156 ต่อแสนประชากร ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำหรับการนำไปอ้างอิงระดับเขต จังหวัด และอำเภอ
- 2) จำนวนประชากรที่นำมาคาดประมาณอาจคาดเคลื่อนได้ในระดับเขต จังหวัด และอำเภอ
- 3) ระดับเขต จังหวัด และอำเภอ อาจคาดประมาณจำนวนผู้ป่วยวันโรคได้เองในทิศทางเดียวกันตามเอกสารในภาคผนวก หากมีข้อมูลประชากรบ่งชี้ที่ชัดเจน

พื้นที่เสี่ยง

กลุ่มเสี่ยงเป้าหมายเพื่อการค้นหา คัดกรอง เชิงรุก

1. ผู้สัมผัสสวนโรค เช่น ผู้สัมผัสใกล้ชิด ผู้สัมผัสร่วมบ้าน
2. ผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี
3. ผู้ป่วยเบาหวานที่ควบคุมระดับน้ำตาลไม่ได้
4. ผู้สูงอายุที่มีโรคร่วม
5. ผู้ต้องขัง
6. แรงงานต่างชาติ
7. บุคลากรสาธารณสุข

มาตรการสำคัญสำหรับจังหวัด/อำเภอ ปี 2562

1.มาตรการเร่งรัดค้นหา

1.1 คัดกรองเชิงรุกใน 7 กลุ่มเสี่ยง และตรวจวินิจฉัยด้วยวิธีอณูชีววิทยา

- 1) ผู้สัมผัสสวนโรค เช่น ผู้สัมผัสใกล้ชิด ผู้สัมผัสร่วมบ้าน
- 2) ผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี
- 3) ผู้ป่วยเบาหวานที่ควบคุมระดับน้ำตาลไม่ได้

- 4) ผู้สูงอายุที่มีโรคร่วม
 - 5) ผู้ต้องขัง
 - 6) แรงงานต่างชาติด
 - 7) บุคลากรสาธารณสุข
- 1.2 ค้นหาผู้ป่วยวัณโรคเชิงรุกในคลินิกพิเศษที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเสี่ยงข้างต้นของโรงพยาบาล
- 1.3 ค้นหาการติดเชื้อระยะแฝง โดยใช้เทคโนโลยีที่รวดเร็วในกลุ่มเสี่ยง
- 1) ผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี
 - 2) ผู้สัมผัสร่วมบ้าน
 - 3) บุคลากรสาธารณสุข
- 2.มาตรการดูแลรักษาอย่างมีคุณภาพ**
- 2.1 ควบคุมโรคสนับสนุนการค้นหาและยารักษาการติดเชื้อระยะแฝง
- 1) ผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี
 - 2) ผู้สัมผัสร่วมบ้าน
 - 3) บุคลากรสาธารณสุข
- 2.2 สนับสนุนการตรวจวินิจฉัยในกลุ่มเสี่ยง 7 กลุ่มข้างต้นด้วยวิธีการอนุชีววิทยา
- 2.3 ใช้กลไก พชอ./พชข. ในการดูแลผู้ป่วยวัณโรคและช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
- 2.4 การติดตามประเมินมาตรฐานคุณภาพการป้องกัน ควบคุมและรักษาวัณโรค

วิธีการวัดผลสำเร็จของการดำเนินงาน

ตัวชี้วัด	1.ร้อยละความครอบคลุมการรักษาวัณโรคของผู้ป่วยรายใหม่และกลับเป็นซ้ำที่ถูกรายงาน และได้รับการรักษา					
คำจำกัดความ	1.ผู้ป่วยใหม่ หมายถึง ผู้ป่วยที่ไม่เคยรักษามาก่อน หรือได้รับการรักษาน้อยกว่า 1 เดือน และไม่เคยขึ้นทะเบียนในแผนงานวัณโรคแห่งชาติมาก่อน ผู้ป่วยวัณโรคในปอดทั้งสองสมหะพบเชื้อและเสมหะไม่พบเชื้อรวมทั้งผู้ป่วยวัณโรคนอกปอด 2.ผู้ป่วยกลับเป็นซ้ำ หมายถึง ผู้ป่วยที่เคยรักษามาก่อนและรักษาหายแล้วหรือรักษาครบแล้ว แต่กลับมาป่วยเป็นวัณโรคอีกทั้งชนิดเสมหะพบเชื้อและไม่พบเชื้อ 3.ผู้ป่วยรวมไทย ไม่ใช่ไทย และเรือนจำ					
วัตถุประสงค์	เพื่อมั่นใจว่ามีการตรวจการแพร่เชื้อโดยเร็ว และยังป้องกันการเสียชีวิตระหว่างการรักษาจากความรุนแรงของโรค					
วิธีการประเมิน	ตัวตั้ง คือ จำนวนผู้ป่วยใหม่และกลับเป็นซ้ำที่ถูกรายงานและได้รับการรักษา ตัวหาร คือ จำนวนผู้ป่วยใหม่และกลับเป็นซ้ำที่คาดประมาณจากค่าอุบัติการณ์วัณโรคระดับประเทศ โดยองค์การอนามัยโลก (156 ต่อแสนประชากร ปี 2560)					
วิธีการเก็บข้อมูลและ รายงานผล (Results)	1. สถานบริการสาธารณสุขของรัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุข นอกกระทรวงสาธารณสุข และโรงพยาบาลเอกชน กรอกข้อมูลผู้ป่วยวัณโรค ผ่านระบบเฝ้าระวังวัณโรคของประเทศ 2. สำนักวัณโรควิเคราะห์และจัดทำรายงานผลปีละครั้ง					
ค่าเป้าหมาย	2562	2563	2564	2565	2564	
	82.5%	85%	87.5%	90%	90%	

ตัวชี้วัด	2. อัตราผลสำเร็จของการรักษาผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำทุกประเภทที่ได้รับการรักษาด้วยสูตรยาแนวที่หนึ่ง					
คำจำกัดความ	<p>ผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำทุกประเภท หมายถึง ผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำทุกคนที่ขึ้นทะเบียน ทั้งคนไทย ไม่ใช่คนไทย และเรือนจำ</p> <p>ความสำเร็จการรักษา หมายถึง ผู้ป่วยวัณโรคที่มีผลการรักษาหายรวมกับรักษาครบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ รักษาหาย (Cured) หมายถึง ผู้ป่วยวัณโรคปอดที่มีผลตรวจพบเชื้อวัณโรคทางห้องปฏิบัติการ ยืนยันเมื่อเริ่มการรักษา และต่อมาตรวจไม่พบเชื้อวัณโรคทางห้องปฏิบัติการอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ก่อนสิ้นสุดการรักษาและในเดือนสุดท้ายของการรักษา ▪ รักษาครบ (Treatment Completed) หมายถึง ผู้ป่วยวัณโรคที่รักษาครบกำหนดโดยไม่มีหลักฐานที่แสดงว่าการรักษาล้มเหลว ซึ่งผู้ป่วยดังกล่าวไม่มีเอกสารที่แสดงผลการตรวจเสมหะในเดือนสุดท้ายของการรักษา ทั้งนี้มีผลตรวจเสมหะอย่างน้อยหนึ่งครั้งก่อนสิ้นสุดการรักษา เป็นลบรวมทั้งผู้ป่วยที่ไม่ได้ตรวจหรือไม่มีผลตรวจ <p>สูตรยาแนวที่หนึ่ง (First line drugs : FLD) ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ไอโซไนอะซิด (Isoniazid : H, INH) ▪ ไรแฟมพิซิน (Rifampicin : R, RMP) ▪ พัยราซิनाไมด์ (Pyrazinamide : Z, PZA) ▪ อีแธมบูทอล (Ethambutol : E, EMB) ▪ สเตรปโตมัยซิน (Streptomycin : S, Sm) 					
วัตถุประสงค์	เพื่อวัดประสิทธิภาพการดูแลรักษาผู้ป่วยวัณโรค					
วิธีการประเมิน	<p>ตัวตั้ง คือ จำนวนผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำทุกประเภท ที่ขึ้นทะเบียนรักษาด้วยสูตรยาแนวที่หนึ่ง และมีผลการรักษาสำเร็จ (รักษาหาย+รักษาครบ)</p> <p>ตัวหาร คือ จำนวนผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำทุกประเภท ที่ขึ้นทะเบียนรักษาด้วยสูตรยาแนวที่หนึ่งในช่วงเวลาเดียวกัน</p> <p>หมายเหตุ :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้ป่วยวัณโรคที่ขึ้นทะเบียนรักษาด้วยสูตรยาที่หนึ่ง (First line drugs: FLD) แล้ว เปลี่ยนการวินิจฉัยไม่ใช่เป็นวัณโรค หรือเป็นวัณโรคคือยาหลายขนาน ไม่นับเป็นตัวหาร 2) รวมผู้ป่วยไทย ไม่ใช่ไทย และเรือนจำ 					
วิธีการเก็บข้อมูล และ รายงานผล (Results)	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานบริการสาธารณสุขของรัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุข นอกกระทรวงสาธารณสุข และโรงพยาบาลเอกชน กรอกข้อมูลผู้ป่วยวัณโรค ผ่านระบบเฝ้าระวังวัณโรคของประเทศ 2. สำนักวัณโรควิเคราะห์และจัดทำรายงานผลปีละครั้ง 					
ค่าเป้าหมาย	2562*	2563	2564	2565	2564	
	85%	87%	90%	90%	90%	

สิ่งสนับสนุนจาก กรมควบคุมโรค

1. กลไกคณะอนุกรรมการฯ ติดตามแผนปฏิบัติการระดับชาติด้านการต่อต้านวัณโรค พ.ศ. 2560 – 2564
2. การสนับสนุนทางนโยบายโดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดค้ำรับรองระดับกระทรวงฯ
3. การสนับสนุนทางวิชาการตามแนวทางการควบคุมวัณโรคประเทศไทย พ.ศ. 2561
4. แนวทางการรวบรวมผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดภายใต้แผนปฏิบัติการระดับชาติด้านการต่อต้านวัณโรค พ.ศ. 2560 - 2564
5. งบประมาณช่วยเหลือจากกองทุนโลกสำหรับพื้นที่ความชุกวัณโรคสูง จำนวน 27 จังหวัด

ผู้รับผิดชอบแผนงาน

พญ.ผลิน กมลวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักวัณโรค

สำนักวัณโรค โทร 02-211-2138 e-mail : phalin1@hotmail.com

นายสุขสันต์ จิตติมณี รองผู้อำนวยการสำนักวัณโรค

สำนักวัณโรค โทร 086-900-5645 e-mail : ssthaitb@gmail.com

นายจิรวุฒิ วรสิงห์ หัวหน้างานแผนงานและงบประมาณ

สำนักวัณโรค โทร 086-553-9560 e-mail : jivbtb@gmail.com